

МАРКЕТИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ РОЗВИТКУ РИНКУ КООПЕРАТИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

***Анотація.** Здійснено аналіз основних показників розвитку ВНЗ III-IV рівнів акредитації системи Укоопспілки на ринку послуг вищої освіти. Досліджено формування контингенту студентів досліджуваних ВНЗ через призму демографічних та інфраструктурних відмінностей окремих регіонів*

Ключові слова: вища освіта, кооперативні заклади освіти, дослідження, контингент студентів, ліцензований обсяг.

Dmytriv A.

THE MAIN INDICATORS OF CO-OPERATIVE HIGHER EDUCATION MARKETING RESEARCHON

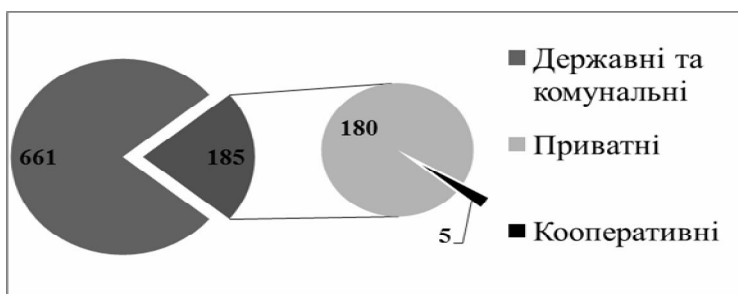
***Summary.** The basic indicators of the cooperative high school establishments are analyzed. The enrolments of 2012 campaign to those institutions are investigated. The process of the students' contingent forming is researched through the prism of demographic and infrastructural regions' differences.*

Keywords: higher education, cooperative educational establishments, research, students' contingent, licensed amount

1. Вступ

Ще на початку XIX ст. у Львові, який входив на той час до складу Австро-Угорської імперії, було створено перший на території сучасної України кооперативний навчальний заклад – Реальну школу (1817 р.) [1]. У Центральній Україні перші кооператори також визнавали необхідність кооперативної освіти для підготовки досвідчених кооперативних кадрів, проте перші на Київщині курси по споживчій кооперації були організовані лише на початку XX ст. [2]. Продовжувачами такої давньої історії кооперативної освіти сьогодні є п'ять вищих навчальних закладів (ВНЗ), які входять до системи Укоопспілки (рис. 1): Вінницький кооперативний інститут, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, Львівська комерційна академія, Полтавський університет економіки та торгівлі, а також Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут. Кооперативна вища школа охоплює лише незначну частину мережі приватних закладів – це 2,7%. Отже, сьогодні кооперативні ВНЗ працюють на ринку послуг вищої освіти, конкуруючи з численними закладами державної та приватної форм власності.

Зважаючи на вплив зовнішніх неконтрольованих чинників (демографія, економічний та соціальний стан суспільства), останніми роками скорочується контингент студентів як у державному, так і недержавному секторах. Це посилює необхідність активізації маркетингової діяльності ВНЗ для захисту своїх позицій на ринку послуг вищої освіти. На момент підготовки даного дослідження у Державному комітеті статистики не узагальнено статистичної інформації по основних показниках діяльності ВНЗ України на початок 2012/13 н. р., тому ми наведемо минулорічні статистичні дані про діяльність п'яти ВНЗ III-IV р. а. системи Укоопспілки (табл. 1). Дані дають можливість стверджувати про чільні позиції кооперативної освіти на ринку приватної вищої освіти в Україні.

Рис. 1. Розподіл мережі ВНЗ III-IV р. а. України за формою власності на початок 2011/12 н. р.

Джерело: розроблено автором на основі [3]

Таблиця 1

Показники діяльності ВНЗ III-IV р. а. системи Укоопспілки на початок 2011/12 н. р.

№ з/п	Назва показника	Значення показника	Частка у ВНЗ III-IV р. а. приватної форми власності, %
1.	Чисельність студентів, осіб	18 811	8,2
2.	Прийом студентів, осіб	4 548	16,3
3.	Випущено з ВНЗ, осіб	6 143	8,4
4.	Чисельність штатних науково-педагогічних працівників, осіб; з них:	825	7,6
	кандидати наук	462	7,4
	доктори наук	64	5,4
	доценти	323	8,7
	професори	57	5,9
5.	Загальна площа, кв. м; в т. ч.:	155 254	8,2
	площа гуртожитків	56 490	30,5

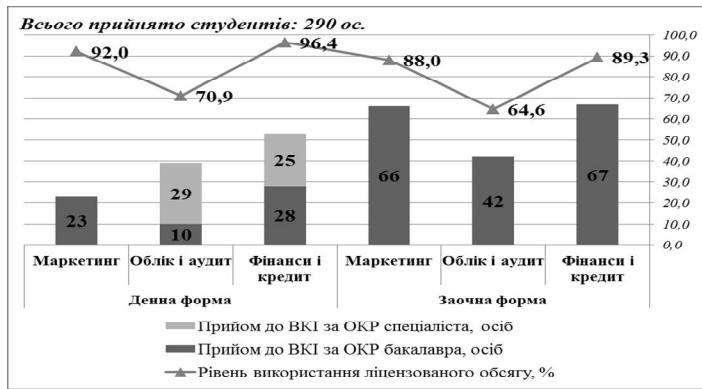
Джерело: розроблено автором на основі [3]

У даній статті подано результати вступної кампанії до кооперативних ВНЗ III-IV р. а. системи Укоопспілки у 2012 р. за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ОКР) бакалавра, спеціаліста та магістра денної і заочної форм навчання¹⁰.

2. Аналіз результатів вступної кампанії у кооперативних ВНЗ

Вінницький кооперативний інститут (далі – ВКІ) пропонує три напрями підготовки, за якими у 2012 р. було зараховано 290 студентів на всі форми навчання для здобуття ОКР бакалавра і спеціаліста (рис. 2), що забезпечило виконання ліцензійного обсягу (тут і далі позначатимемо цей показник $P_{л/о}$) на рівні 82,9%. Ціни на освітні послуги у ВКІ встановлені за методом єдиної ціни: навчання за всіма напрямами підготовки за ОКР бакалавра на денній і заочній формах коштує 5000 грн та 4200 грн/рік відповідно, а за ОКР спеціаліста – 7800 грн/рік (денна форма) [5].

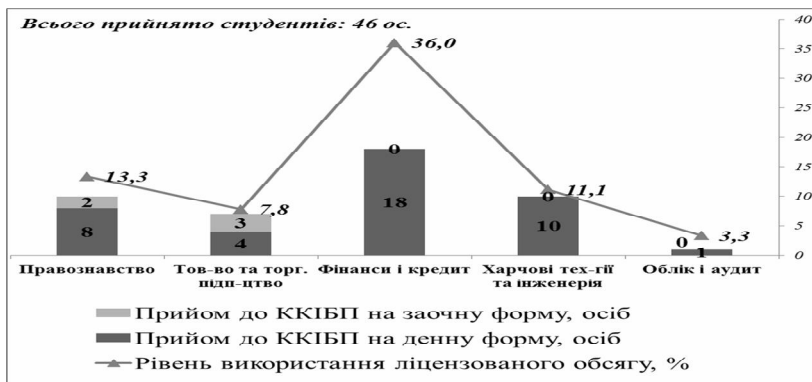
¹⁰ Масив статистичної інформації, яку використано для аналітичних узагальнень, отримано з відкритих джерел – Інформаційної програми “Конкурс” (останнє оновлення інформації 29.08.2012 р.) [4] та офіційних сайтів досліджуваних ВНЗ [5-9].

Рис. 2. Результати прийому до ВКІ у 2012 р. та показник $P_{л/о}$ в розрізі напрямів підготовки та форм навчання (осіб, %)

Джерело: розроблено автором на основі [4]

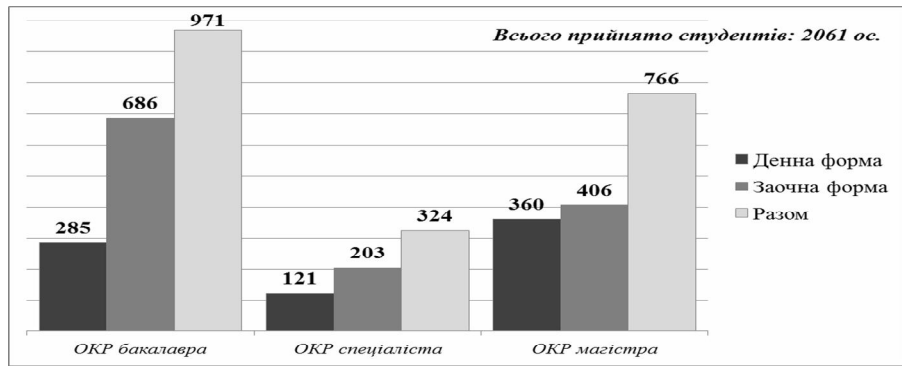
Київський кооперативний інститут бізнесу і права (далі – ККІБП) пропонує 5 напрямів підготовки за ОКР бакалавра, на які у 2012 р. до ВНЗ було набрано 46 студентів, що забезпечило використання ліцензованого обсягу на рівні майже 14% (рис. 3). Вартість навчання за різними напрямами підготовки відрізняється: правознавство – 10820 грн та 7000 грн/рік (відповідно денна та заочна форми); товарознавство – 7900 грн та 4000 грн/рік; харчові технології та інженерія – 7800 грн та 4500 грн/рік; фінанси і кредит – 8100 грн/рік; облік і аудит – 7900 грн/рік [6]. Припускаємо, що досліджуваний заклад значно впевненіше себе почуває на ринку ВНЗ I-II р. а., оскільки пропонує 14 спеціальностей для здобуття диплома молодшого спеціаліста.

Рис. 3. Результати прийому до ККІБП за ОКР бакалавра у 2012 р. та показник $P_{л/о}$ в розрізі напрямів підготовки (осіб, %)

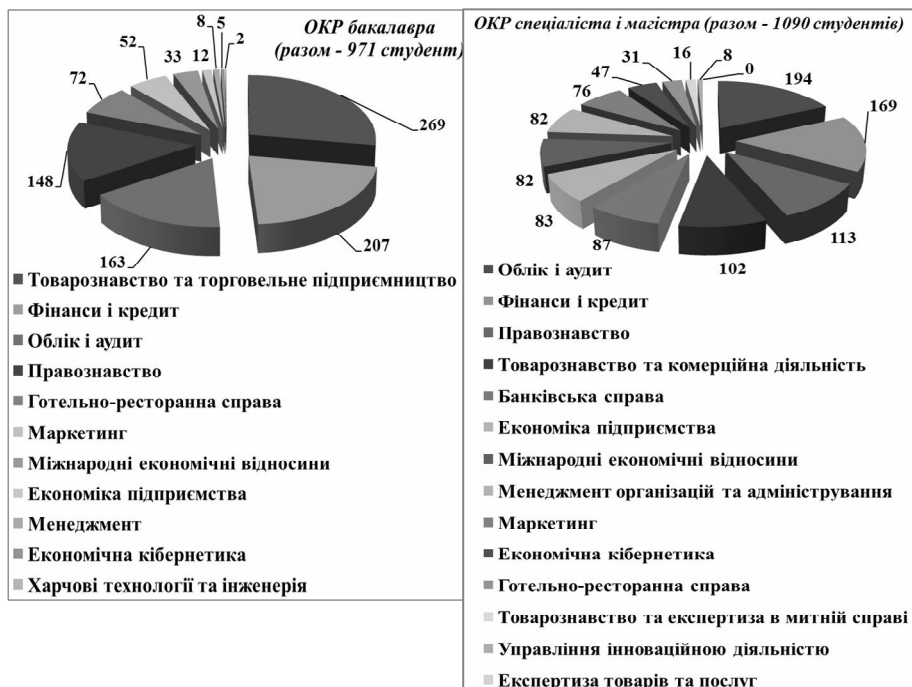
Джерело: розроблено автором на основі [4]

Львівська комерційна академія (далі – ЛКА) пропонує на ринку послуг вищої освіти 11 напрямів підготовки для здобуття освіти за ОКР бакалавра, 12 спеціальностей – за ОКР спеціаліста та 14 спеціальностей – за ОКР магістра. За результатами вступної кампанії 2012 р. до ЛКА загалом вступило понад 2 тис. студентів, з яких 37,2% обрали денну форму навчання. Підсумок вступної кампанії 2012 р. за формами навчання та освітньо-кваліфікаційними рівнями представлено на рис. 4.

Рис. 4. Чисельність студентів, що вступили до Львівської комерційної академії у 2012 році за формами навчання та ОКР, осіб
Джерело: розроблено автором на основі [4]

Найбільший набір у 2012 р. до ЛКА за ОКР бакалавра спостерігаємо на напрям підготовки “Товарознавство та торговельне підприємництво” – 269 студентів (27,7%), а за ОКР спеціаліста та магістра – на спеціальність “Облік і аудит” (194 особи або 18%) (рис. 5).

Рис. 5. Розподіл студентів, що вступили до ЛКА на денну та заочну форми навчання у 2012, за напрямами підготовки/спеціальностями, осіб
Джерело: власні розрахунки на основі [4]

Найвищі показники використання ліцензованих обсягів спостерігаємо за такими напрямами (спеціальностями), як “Правознавство” ($P_{л/о}=85\%$ на денному бакалавраті та 100% по всіх ОКР на заочній формі), “Товарознавство та торговельне підприємництво” і “Готельно-ресторанна справа” ($P_{л/о}$ складає відповідно 90,4% та 100% на заоч-

ному бакалавраті). Результати виконання у ЛКА обсягів набору студентів, визначених ліцензійними умовами, за різними ОКР та формами навчання представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Рівень використання ліцензованого обсягу за результатами набору студентів до ЛКА у 2012 р. ($P_{л/о}$)

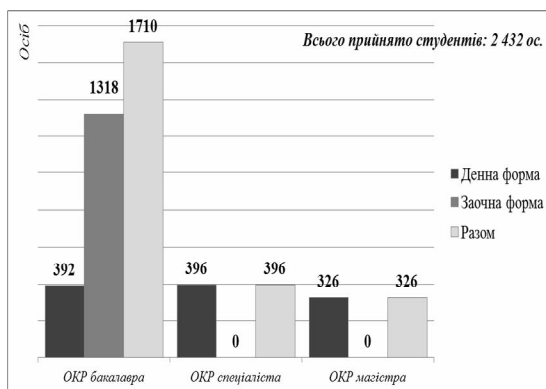
Освітньо-кваліфікаційний рівень	$P_{л/о}$ за формами навчання:		Разом
	денна	заочна	
Бакалавр	26,7 %	54,9%	41,9%
Спеціаліст	19,5%	31,0%	25,4%
Магістр	79,6%	75,9%	77,6%

Джерело: власні розрахунки на основі [4]

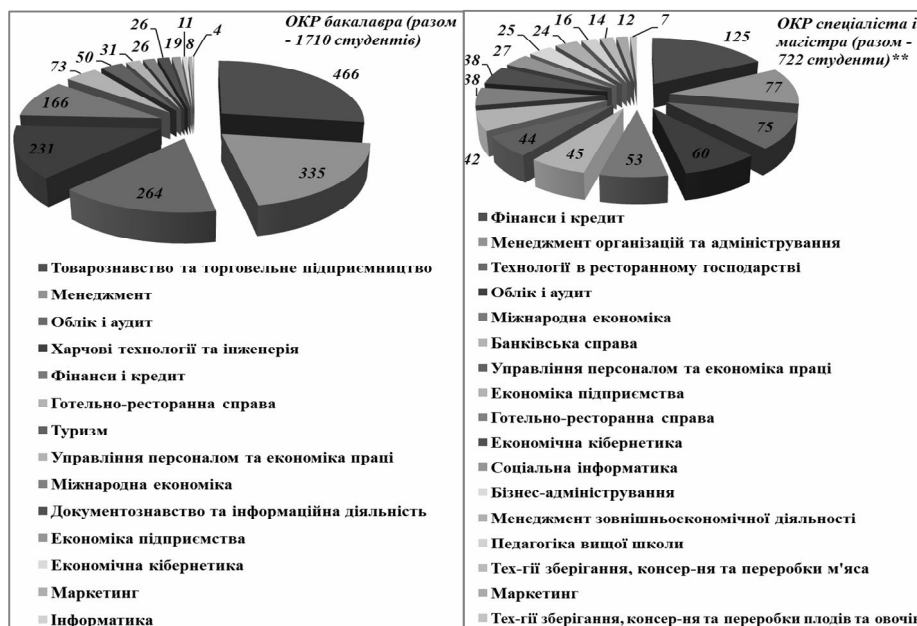
Якщо проаналізувати показник $P_{л/о}$ загалом по ЛКА (за всіма напрямками підготовки, формами навчання та ОКР), то він становить 48,2%. Це означає, що потужності ЛКА дозволяють прийняти вдвічі більше студентів, але для цього потрібні більш сприятливі умови макросередовища (в тому числі демографічні). Політика ціноутворення у ЛКА також головним чином проводиться методом єдиної ціни: вартість навчання за ОКР бакалавра становить 7700 грн/рік на денній формі та 5500 грн/рік на заочній, окрім більш престижних напрямів – правознавства (8900,00 та 6500 грн/рік відповідно) та міжнародних економічних відносин (8500 грн/рік на денній формі, заочної форми немає), а також денної форми нового напрямку “харчові технології та інженерія” (6500 грн/рік) [7]. Щодо вартості навчання за ОКР спеціаліста та магістра, то на денній формі вона є вищою в середньому на 11% та 24%, ніж на бакалавраті, а на заочній формі – в середньому на 25% та 43% відповідно.

Полтавський університет економіки і торгівлі (далі – ПУЕТ) пропонує для здобуття освіти 14 напрямів підготовки за ОКР бакалавра, 17 та 20 спеціальностей за ОКР спеціаліста та магістра відповідно. Ціна на всі напрями підготовки на денній формі бакалаврату є однаковою – 6996 грн/рік і створює враження чітко розрахованої ціни на основі витрат. З точки зору маркетингу, така ціна вважається психологічною. Що ж до заочної форми навчання, то ціни тут теж не особливо відрізняються – 4200 грн/рік на всі напрями підготовки, окрім готельно-ресторанної справи та товарознавства – їхня вартість становить 4390 грн [8]. Всього до ПУЕТ у поточному році набрано 2432 студенти, з них 1114 – на денну форму навчання (45,8%) (рис. 6).

Найбільший набір за ОКР бакалавра відбувся на такі напрями підготовки: “Товарознавство та торговельне підприємництво”, “Менеджмент”, “Облік та аудит”, а також “Харчові технології та інженерія” (рис. 7). Разом ці чотири напрями підготовки забезпечили понад 75% набору до ВНЗ у 2012 р.. Щодо спеціалістів та магістрів, то найбільше в цьому році їх навчається на спеціальності “Фінанси і кредит” (17,3%). Такі результати набору забезпечили ПУЕТ виконання ліцензованого обсягу за всіма формами навчання та освітньо-кваліфікаційними рівнями у розмірі майже 28%, в тому числі найвищим є показник за ОКР магістра на денній формі – 76,9% (табл. 3). Варто зазначити, що низка професій забезпечили максимальне або достатньо високе покриття ліцензованих обсягів. Максимальний показник $P_{л/о}$ у розмірі 100% на бакалавраті зафіксовано нами за напрямом “Туризм”, також багато абітурієнтів обрали “Готельно-ресторанну справу”.

Рис. 6. Чисельність студентів, що вступили до Полтавського університету економіки і торгівлі у 2012 р. за формами навчання та ОКР
Джерело: розроблено автором на основі [4]

Рис. 7. Розподіл студентів, що вступили до ПУЕТ на денну та заочну форми навчання у 2012 р., за напрямками підготовки/спеціальностями, осіб

** Набір за ОКР спеціаліста та магістра відбувся у 2012 р. лише на денну форму навчання
Джерело: власні розрахунки на основі [4]

За ОКР спеціаліста та магістра 100% покриття ліцензованих обсягів спостерігаємо за такими спеціальностями: “Фінанси та кредит”, “Технології в ресторанному господарстві”, “Бізнес-адміністрування”. Спеціальність “Управління персоналом та економіка праці” на випускних курсах заповнено на 88%, а “Готельно-ресторанна справа” – на 84%.

Досліджуючи причини високих показників $R_{л/о}$ за туристичними професіями, ми з’ясували, що напрям підготовки “Готельно-ресторанна справа” у Полтавській області більше не пропонує жодний ВНЗ, а по туризму у ПУЕТ є лише один конкурент – Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського, який знаходиться на відстані близько

Таблиця 3

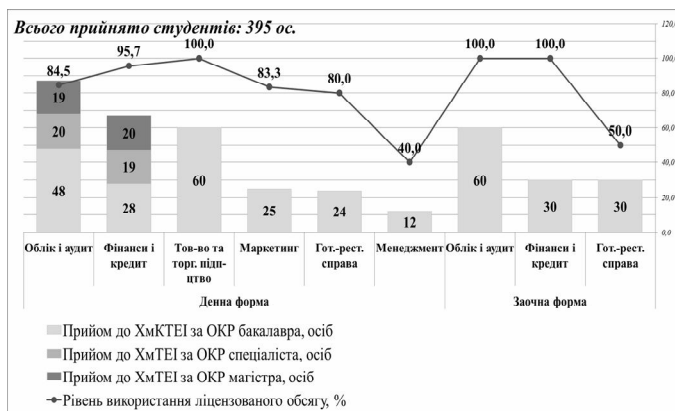
Рівень використання ліцензованого обсягу за результатами набору студентів до ПУЕТ у 2012 р. (Р_{л/о})

Освітньо-кваліфікаційний рівень	Р _{л/о} за формами навчання:		Разом
	денна	заочна	
Бакалавр	17,9 %	24,7%	22,7%
Спеціаліст	49,1%	0,0%	49,1%
Магістр	76,9%	0,0%	76,9%

Джерело: власні розрахунки на основі [4]

120 км від Полтави, вартість туризму на денній формі навчання складає 3750 грн/рік, а набрали тут на початковий цикл навчання 18 студентів (Р_{л/о}=72%). Це свідчить про недостатню пропозицію туристичних напрямів підготовки, яка не задовольняє попит. За іншими напрямками підготовки у Полтавській області готують як мінімум 3-5 ВНЗ, що, відповідно, загострює конкуренцію та може впливати на результати набору.

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут (далі – ХмКТЕІ) пропонує абітурієнтам шість напрямів підготовки (рис. 8).

Рис. 8. Результати прийому до ХмКТЕІ у 2012 році в розрізі напрямів підготовки та ОКР (осіб; %)

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Всього у 2012 р. до даного ВНЗ вступило 395 студентів, з яких майже 70% – на денну форму навчання. Результати прийому забезпечили ХмКТЕІ загальний показник Р_{л/о} у розмірі 83,5%. На рис. 8 бачимо, що досліджуваний ВНЗ має високі показники охоплення ліцензованого обсягу за більшістю напрямів підготовки, що свідчить про попит на послуги цього закладу на регіональному ринку. Вартість навчання у цьому вищі за всіма напрямками підготовки за ОКР бакалавра, спеціаліста та магістра становить відповідно 8200 грн, 9200 грн та 11200 грн за рік навчання на денній формі (вартість заочної форми у Правилах прийому не вказана) [9].

3. Аналітичні узагальнення

Дослідивши всі кооперативні ВНЗ III-IV р. а. на предмет формування контингенту студентів у 2012 р. та виконання ліцензованих обсягів, представимо підсумкові результати (табл. 4).

Результати набору до ВНЗ Укоопспілки у 2012 р.

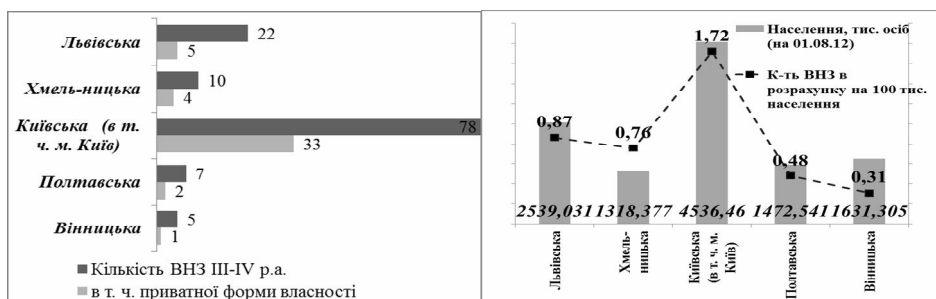
№	Назва ВНЗ	Приїом до ВНЗ, осіб			Р _{л/о} , %		
		ДФ	ЗФ	Разом	ДФ	ЗФ	Разом
1	Вінницький кооперативний інститут	115	175	290	85,2	81,4	82,9
2	Львівська комерційна академія	766	1295	2061	44,9	51,2	48,2
3	Київський кооперативний інститут бізнесу і права	41	5	46	16,4	5,9	13,7
4	Полтавський університет економіки та торгівлі	1114	1318	2432	32,5	24,7	27,8
5	Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут	275	120	395	85,1	80,0	83,5
	Разом	2311	2913	5224	36,9	35,4	36,0

Джерело: розроблено автором

Варто відзначити недоцільність безпосереднього порівняння кооперативних ВНЗ між собою, тим більше на основі даних табл. 4, оскільки ці заклади володіють різною матеріально-технічною базою, знаходяться в областях, які відрізняються як за демографічними показниками, так і за розвитком мережі ВНЗ (рис. 9). Розвиток освітньої інфраструктури певних регіонів, зокрема Київського та Львівського, ставить кооперативні вищі у жорсткі конкурентні умови – наприклад, на Київщині є 33 приватних ВНЗ, а крім них ще 45 державних, на Львівщині є 17 державних ВНЗ, які у 2012 р. за багатьма напрямками підготовки не забезпечили повного охоплення ліцензованого обсягу, а виконали його лише в межах державного замовлення.

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України опублікувало рейтинг ВНЗ III-IV р. а., який визначався на підставі обробки результатів діяльності та потенціалу 229-ти закладів за 2010/11 навчальний та 2011 календарний роки [11]. У цьому рейтингу присутні два кооперативних ВНЗ, які віднесено до групи “Економіка. Фінанси. Управління. Підприємництво”. ПУЕТ займає 5-те місце у рейтингу групи із глобальним критерієм (PI) 1,031, що свідчить про “успішну” позицію у рейтингу, а ЛКА – 14-те місце із PI=0,839 (до слова, найвищою є оцінка ресурсного забезпечення навчального процесу), що свідчить про “достатньо успішну” позицію. Таким чином, потрібно відзначити з одного боку – міцні позиції кооперативних ВНЗ на ринку приватної вищої освіти, а з іншого боку – складну ситуацію, в якій вони знаходяться у поточному періоді. Складність ситуації для кооперативних ВНЗ полягає у зменшенні чисельності абітурієнтів (екстраполяція демографічних трендів), а також відсутності місць державного замовлення. Державні ВНЗ, надаючи платні освітні послуги, мають можливість конкурувати за ціною завдяки бюджетному фінансуванню. Все це свідчить про те, що ситуація на ринку послуг вищої освіти склалась таким чином, що абітурієнти мають достатньо широкі можливості вибору місця навчання за бюджетний рахунок. Навіть при свідомому виборі платного навчання, до числа факторів впливу на прийняття рішення про ВНЗ включаються такі, як престиж державного закладу та можливість (хоч і незначна) за умови успішного навчання згодом зайняти місце держзамовлення.

Рис. 9. Демографічні та показники розвитку мережі ВНЗ III-IV р. а. у вибраних областях
Джерело: розроблено автором на основі [3, 10]

4. Висновки

Очевидно, що боротьба недержавного вищого навчального закладу за абітурієнта повинна відповідати всім сучасним законам маркетингу у сфері послуг вищої освіти. Подальших досліджень потребують питання оцінки конкурентної ситуації для кожного із кооперативних ВНЗ безпосередньо у тій області, в якій вони знаходяться (вартість навчання, формування контингенту студентів у конкурентних закладах, що надають послуги за тими ж напрямками підготовки, порівняння та оцінка попиту, аналіз маркетингової активності конкурентів тощо), а також подальша динаміка розвитку освітньої діяльності досліджуваних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гелей С. Д. Львівська комерційна академія : нарис історії / С. Д. Гелей. – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2008. – 624 с.
2. Ленченко Ф. І. Зародження кооперативної освіти в Київській губернії (1868-1920 рр.) / Ф. І. Ленченко // Гілея : науковий вісник : Збірник наукових праць. – Вип. 48 (6). – 2011. – С. 66-72.
3. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2011/12 навчального року // Статистичний бюлетень Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publpostl_u.htm.
4. Вступна кампанія 2012 // Інформаційна система “Конкурс”: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vstup.info/>.
5. Правила прийому до Вінницького кооперативного інституту в 2012 році // Офіційний сайт VKI: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.vki.vin.ua/abiturientu/pravya-pryomu>.
6. Вартість навчання та характеристики спеціальностей // Офіційний сайт Київського кооперативного інституту економіки і права: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kkibp.kiev.ua/institut/specialnosti/>.
7. Правила прийому до Львівської комерційної академії у 2012 році // Офіційний сайт ЛКА: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lac.lviv.ua/doc/dod1.pdf>.
8. Правила прийому до ВНЗ Укоопспілки “Полтавського університету економіки і торгівлі” в 2012 році // Офіційний сайт ПУЕТ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pusku.edu.ua/uploaded/documents/vstup2012.pdf>.
9. Правила прийому до Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту у 2012 році // Офіційний сайт ХКТЕІ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.xktei.km.ua/prijmalna-komisiya/pravya-prijomu/>.
10. Чисельність населення на 1 серпня 2012 року та середня чисельність за січень-липень 2012 року // Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
11. Рейтинг МОНмолодьспорту України вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації // Офіційний сайт МОНмолодьспорту України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/vishcha/25-diyalnist/osvita/vishcha/10871>.